

HADİSLERİN HURÂFEYE BAKIŞ AÇISININ ANALİZİ VE HURÂFE İLE MÜCADELENİN ÖNEMİ

Saffet SANCAKLI*

Öz

İslâm dininin gönderiliş amacı, tüm bâtıl inançları ve görüşleri ortadan kaldırıp, yeryüzünde tevhid inancını ve uygulamasını ikâme etmektir. Günümüz insanını dini yönden en çok meşgul eden hususlar olarak karşımıza çıkan hiç kuşkusuz bid'at, hurâfe ve uydurmalarıdır. Bugün aynı zamanda din adına en çok mücadele edilmesi gereken hususların başında da bunlar gelmektedir. Bunlar aynı zamanda İslâm'ın temel ilkelerine aykırı şeylerdir. Bugün itibarıyla toplumumuzda var olduğu ifade edilen 1400 kadar hurâfe söz konusudur. Bu çalışmamızda hurafe konusunu ele alarak hurâfenin geldiği tehlikeli noktaları belirtmeye, meseleyi hadisler açısından analiz etmeye ve hurafeyle mücadele etmenin her Müslüman üzerine gerekli bir vacibe olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: hadis, hurâfe, bid'at, bâtıl inanç, halk inançları, tevhid inancı

ANALYSIS OF SUPERSTITION PERSPECTIVE OF HADITH AND IMPORTANCE OF THE STRUGGLE AGAINST SUPERSTITION

Abstract

The purpose of Islam is to eliminate all superstitious beliefs and practices and to place the Tawhid. Today people are being too much occupied with superstition and bid'a. At the same time, from a religious point Muslims must fight superstition and bid'a absolutely. This is very important task for Muslims. These things are also contrary to the basic principles of Islam. Today it expressed that there are 1400 superstitious beliefs, dangerous levels of superstitious beliefs in our society. This subject were analyzed with traditions (hadith) in this paper.

Keywords: Hadith, Superstitions, Bid'a, Folk beliefs, Tawhid (monoteizm).

Makalenin Dergiye Ulaştığı Tarih: 17.08.2015; Hakem ve Yayın Kurulu Değerlendirmesinden Geçen Makalenin Yayına Kabul Edildiği Tarih: 07.11.2015

A- Hurâfenin lügat ve İstılâh Manası

Hurâfe kelimesi, Arapça “harefe-yahrufu” خرف يخرف fiilinden türeyen bir isimdir. Hurâfe sözlükte saçma, uydurma, anlamsız boş şey, gerçek olmayan söz, tutarsız düşünce, asılsız inanç, masal ve boş şey anlamlarına gelir. Dini bir terim olarak ise hurâfe, hiçbir hakikate dayanmayan, tamamen vehim ve hayalden ibaret olan, boş ve bâtıl inançlar ve düşünceler ile bunlara bağlı olarak yapılan davranışları ifade eder.¹

* Prof. Dr. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı, saffet.sancakli@inonu.edu.tr
1 Lügat ve terim manası için bkz., Halil b. Ahmed el-Ferahidi, *Kitâbu'l-Ayn*, “harefe”, Beyrut, 2001, s. 240; İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, “harefe”, Beyrut, 1994, IX, 65; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, “harafe” md. ; Ali Murat, Yel, “Hurafe”, *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, 381.

Günümüzde hurafeyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda çeşitli tanımlamalara rastlamaktayız. Onlardan bazılarını vermek istiyoruz: Hurâfe, hakikatin zıddı, aslı esası olmayan, uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına katılmış, zaman ve mekânların uğuru veya uğursuzluğu ile ilgili olarak dillerde dolaşan abartılmış hikâyeler olarak tanımlanmıştır.² Uydurulmuş hikâye, akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatici söz olarak tanımlanmış, günlük konuşmada hurafenin, bu uydurma hikâye ve sözleri aktarma ve benimseme tutumu olarak da ifade edilmiştir.³ Hiçbir hakikate dayanmayan, tamamen vehim ve hayalden ibaret olan asılsız, boş, bâtil inançlar ve düşünceler ile bunlara bağlı olarak yapılan davranışlar olduğunu ifade edenler de vardır.⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, internet sitesinde hurâfeye; “akla ve ilme aykırı olan, hiçbir temeli bulunmayan bâtil inançlar ve uygulamalardır.” tanımlaması yapmıştır.⁵ Genel olarak bâtil inanç ile hurâfe kavramı müteradif olarak kabul görmüştür.⁶ Yapılan tanımlamaların geneli üzerinden halk inançları kavramına bakıldığında hurâfe ve batıl inanç kavramlarının içerik olarak benzer olduğu görülmektedir.⁷ Hurâfe kavramı ile batıl inanç kavramı birbirleriyle eş anlamlı veya yakın anlamlı olarak kullanılmış, ancak net bir şekilde sınırları çizilmemiştir.

B- Günümüz ve Hurâfe Olgusu

Günümüz toplumunun yaşadığı önemli problemlerden birisi de hurâfelerin insanımızı çepeçevre kuşatmış olmasıdır. Ülkemiz insanları arasında maalesef Kur’ân ve sünnetle örtüşmeyen, dinî inancımızla bağdaşmayan inanış, kanaat, uygulama ve davranışlar, bâtil, asılsız ve hoşâ giden uydurma sözler, mantıkî bir dayanağı ve gerçekliği bulunmayan birçok inanç ve uygulama şaşkırtıcı bir şekilde kendini göstermektedir. Müslümanlar, bazen eski inanışların bir devamı olarak, bazen cehaletten, bazen başka kültürlerin etkisinde kalarak İslâm’ın kabul etmediği adetlere yönelmiştir. Özellikle de çaresiz kalan, umudunu yitiren insanlar can simidi olarak bu tür yanlış davranışlara sapmaktadırlar. Günümüz toplumuna bakıldığında insanların İslâm’ı temel kaynaklarından ve ehlinde öğrenmemeleri sebebiyle bir takım hurâfelerin yerleşmiş olduğunu görüyoruz. Dinlerin pek çoğu, kendi mensupları tarafından zamanla içerisine sokuşturulan hurafeler sebebiyle asliyetini ve berraklığını kaybetmiştir.

2 İsmail Lütfî, Çakan, *Hurâfeler ve Bâtil İnanışlar*, İstanbul, 1981, s. 12.

3 Mustafa, Varlı, *Bîdat, Hurâfe ve Bâtil İnançlar*, İstanbul, 2008, s. 16.

4 İlyas, Çelebi, “Hurâfe”, *İslâm’da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, II, 302; Ali Murat, Yel, “Hurâfe”, *DİA*, XVIII, 381.

5 Hurâfe nedir?, <http://www.diyaret.gov.tr> (31.01.2011).

6 Hikmet, Tanyu, “Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma” *AÜİFD*, XXI, Ankara, 1976, s. 125-126. Ayrıca bkz., Ali, Seyyar, “Bâtil İnanç”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul, 2007, s. 123; Mehmet Ali, Kirman, “Bâtil İnanç”, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2004, s. 34.

7 İshak, Aşar, *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğrencilerin batıl inançları üzerindeki etkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2012, s.17.

Hurâfeler, insanın inanç, ibâdet ve sosyal hayatının çeşitli alanlarında kendilerini göstermektedirler. Özellikle gaipten haber verme, günler, ölümler, kabirler, muska ve tılsımlar, fal açma, büyü bakma, medyuma gitme ve benzeri hususlar hakkındaki hurafeler, insanlar arasında hayatîyetini devam ettirmektedir. Hurafelerin, sosyal hayatta şaşırdığımız ve tahmin edemediğimiz konularda bile insanlar arasında yayıldığını duymakta ve görmekteyiz. Hurâfeler, hangi gaye ve maksatla uydurulursa uydurulsun, gerek İslâm dininin bünyesinde ve gerekse Müslümanların yaşayışında büyük yaralar açmakta ve tahribatta bulunmaktadır.⁸ Müslümanların başına gelen bu felaket, dinlerinden değil, dinlerini öğrenmemelerinden kaynaklanmaktadır. Gerçek bilinmediği, örtbas edildiği zaman sahte olanlar ve safsatalar hakim olmaktadır. Hurâfeler, hakikatin zıddı olan anlayış ve uygulamalardır. Bu tür şeylerin akıl ve bilimle hiçbir ilgisi yoktur. Örneğin, göz değmesi haktır, fakat nazardan korunmak için nazarlık takmak bir hurafedir ve dolayısıyla caiz değildir. Çünkü şifâ sadece Allah'tan istenmeli ve tedaviye başvurulmalı daha sonra Allah'ın takdirine rıza gösterilmelidir. Hurafeler aynı zamanda saf ve cahil bazı insanların sömürülmesine ve paralarına göz dikenlerin türemesine, haksız kazanç elde edenlerin oluşmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde yaşanan bazı hurafeler var ki, bunları haberlerde dinlediğimizde kulaklarımıza inanmıyoruz. Bunlardan birincisi şöyle: "Büyükada'daki Aya Yorgi Kilisesi, her yıl 23 Nisan ve 24 Eylül tarihlerinde ziyaretçi akınına uğruyor. Kısmet arayanlar, sınavlara hazırlananlar, hayırlı eş bulmak isteyenler, sağlığının düzelmesini arzulayanlar ve tabi ki akla hayale gelmeyecek dilekleri olanlar her yıl vapurları ve motorları dolduruyor ve soluğu adada alıyor. İpler bağlayıp, dileklerin yazıldığı kâğıtlar dilek kutusuna atılıyor. Hıristiyan hurafelerine bel bağlıyorlar, onlar gibi şirkin (Allah'a ortak koşma) en büyük çukuruna düşüyorlar. Hıristiyanlar kadar Müslümanların da büyük ilgi gösterdiği Aya Yorgi Kilisesi'ndeki ayinde binlerce kişi her yıl toplanıyor."⁹ İkinci haber de habercinin yorumuyla birlikte aynen şöyle yer almıştır: "Gerçekten şu anda dünyada yaşananları büyük bir hayretle izliyorum. İnsanlar da nasıl bu kadar akıl kapanması oluyor, nasıl olup da bu kadar insan bir hurafenin peşinden sürüklenip gidiyor? Maya takvimine göre 21 Aralık'da kıyamet kopacak ya, nasıl olmuşsa olmuş, kıyametten İzmir'in Şirince köyünün etkilenmeyeceği her yere yayılmış. Şimdi tüm dünyadan insanlar akın akın Şirince köyüne geliyorlar. Dünyada kendilerini Mavi Enerji Grubu olarak nitelendiren bir grup 21 Aralık 2012'de sonlanan Maya takvimine göre kıyametten yeryüzünde sadece Şirince ve Fransa'nın güneyindeki Bugarach köyünün etkilenmeyeceğini düşünüyorlar, bu görüşlerini de dünyaya yayıyorlar. İnsanlar da bütün işlerini güçlerini, evlerini, barklarını bırakıp bu köylere koşuşturuyorlar. Oysa kıyamet gününde tüm dünyanın büyük bir

8 Nurettin, Turgay, "Kur'ân Çerçevesinde Hurâfeler ve Korunma Yolları", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VIII, Sa. 1, 2006, s. 22.

9 Bkz., www.fatihhaber.com/fatihhaber/allatanistemek.htm (20.08.2015).

felaketle yok olacağını hiç düşünmüyorlar.”¹⁰ Başka bir örnek de şöyle: “Hurafe sınır tanımıyor; ishale karşı haçlı tedavi. Bu da bir Hristiyan hurafesidir. Diyarbakır’ın varoş semtlerinde sağlık hizmetlerinden uzakta yaşayan vatandaşlar, ortaçağda hastaların tedavisinde düzenlenen ayinlere benzer bir yöntemle çocuklarını tedavi etmeye çalışıyor.”¹¹ Bu tür örneklerin sayısı oldukça çoktur. Verdiğimiz üç örnek, çağdaş hurafelerdendir. Yaşanılan her üç olayın da insanları itikâdi açıdan getirdiği noktanın ne kadar tehlikeli olduğu müşahede edilmektedir.

Yavuz Bülent Bakiler’in aşağıda vereceğimiz tesbitlerini, günümüz ortamını yansıtmaları açısından ilginç bulmaktayız. Hemen her ailede benzer şeyler yaşanmaktadır. Yazar annesiyle yaşadıklarını samimi bir dille şöyle dile getirir: Anam beş vakit namazında-niyazında bir kadındı. Anam bazı akşam namazlarını iplik iplik ağlayarak kılardı. Ama şaşıracaksınız benim anam, ölünceye kadar bir takım Şaman inançlarıyla yaşadı. Bütün ısrarlarına, açıklamalarına rağmen anamı o Şaman inançlarından vazgeçiremedim. Mesela benim anam, gider tekkelere-türbelere mum yakar, bez bağlardı. Ay veya güneş tutulduğu zaman, dışarı çıkıp teneke çalmamı isterdi. Bizi eşikte oturtmazdı. “Ocakların sahibi vardır. Ocakları temiz tutun!” derdi. Ben anama, “her şeyin sahibi var. Sadece ocakların değil, helayı da temiz tutmak lazım. Bu mum yakma, şuraya buraya bez bağlama İslâm’da yoktur.” dediğim zaman beni dinden çıkmakla suçlardı. Tövbe etmemi isterdi. Bir defasında ona putperest, Musevi, Hristiyan, dinsiz... Türklerden bahsettim. Akli mantığı bunu katıyen kabul etmedi ve bana “Bir Türk nasıl putperest, nasıl Hristiyan veya dinsiz olur? Sen yüksek tahsil yapınca dinden imandan çıktın.” diyerek serzenişte bulunmuştu. Bu örneği şunun için veriyorum bizim en inandırmış en saf Müslümanlarımız bile, İslâm’ın şiddetle reddettiği bazı bâtil itikatları, bid’atleri dinin esasları arasında sayıyor. Bu yanlış yol önlenmediği takdirde günün birinde İslâm bid’atlar, hurâfeler arasında boğulmaya başlayacaktır. Türkiye’de 70.000 kişiye bir kütüphane, 95 kişiye de bir kahvehane düşüyor. Okumayan, araştırmayan bir ülkede çeşitli hurâfelerin bidatlerin girmesinden daha tabi ne olabilir?¹²

Günümüzde hurafeler, o derece insanı yanlış yollara sürüklemektedir ki, örneğin anne olamayan kadınları, türbelere çocuk isteyecek kadar etki altında bırakmıştır. Basit bir tıbbi problemi olan kadınlar, doktordan önce en yakındaki türbelere gidip dilek dilerler, türbe duvarlarına taş yapıştırıp, türbede yatan kişiden çocuk isteyip, adak adarlar. Dilekleri yerine geldiğinde, adaklarını türbede keserler. Genellikle adak kurbanı olarak kesilmesi dinen mümkün olmayan horoz kesilip türbede yatan kişiye teşekkür edilir, kurban

10 <http://blog.milliyet.com.tr/maya-takvimine-gore-21-aralik-ta-kiyamet-koptugunda-sirince-nasil-kurtulsun>. (10.08.2015)

11 Bkz., <http://www.sondakika.com/haber/haber-hurafe-sinir-tanimiyor-ishale-karsi-haclit-tedavi/> (15.08.2015)

12 Yavuz Bülent, Bakiler, “Sait Çekmegil Üzerine Yapılan Röportaj”, *Nida Dergisi*, Sa. 89, Malatya, 2004, s. 107.

daha büyük ise fakirlere dağıtılır.¹³ Bu da hurafenin insanı şirke götürecektir boyutlara ulaştığını bizlere göstermektedir. Dolayısıyla hurafenin günümüzde geldiği tehlike boyutları herkesi düşündürmelidir.

C- Hurâfenin Ortaya Çıkış Sebepleri

Hurâfeler, din dışı alanları da kapsamakla birlikte, dinî konularda daha yaygın olarak görülürler. Hemen hemen bütün dinlerde mevcut olan hurafelerin, genellikle otantik dinî metinlerin zamanla yok olması ve iptidâi kavimlere ait bâtil inançların yeni dine taşınması yoluyla oluştuğu kabul edilir. Zamanla İslâm dinine de çeşitli hurafelerin sokulduğu bilinmektedir. Diğer dinlere mensup milletlerde görüldüğü gibi, İslâmî kimliğe kavuşmuş Müslüman topluluklarda da birçok batıl inanç İslâm'ın emriymiş gibi algılanmış ve halk arasında yayılmıştır.¹⁴ En büyük tehlikelerden birisi de hurafeyi dinleştirmektir.

Toplumların dinsel yaşam tarzlarını konu edinen 'Dinler Tarihi' kitaplarına baktığımızda, insanlar ne zaman tevhid inancından sapma göstermişlerse, hurafelerin bütün insan hayatını doldurmaya başladığını görürüz. Bundan dolayı, sadece bir olan Allah'a bağlılığa ve sadece O'ndan yardım istemeye davet eden bütün peygamberler, kendi dönemlerinde ortaya çıkan hurafelerle mücadele etmişlerdir.¹⁵ Bu tür uygulamalara, başta inanç boşluğu ve sağlıklı din anlayışından yoksunluk olmak üzere, bilgisizlik, dini temel kaynaklarından öğrenmeme, esrarengize ve bilinmeyene karşı duyulan merak, manevi duyguları tatmin etme arzusu, ekonomik ve sosyal sorunlar gibi çeşitli faktörler sebep olmaktadır.¹⁶ Hurafeler ve bâtil inanışların insanlığın başına dert olmasında genellikle cahillik, alışkanlık, görenek, propaganda, çıkar hesapları ve kişisel zaafı etkili olmuştur.

Yine hurafenin ortaya çıkışında etkili olan "Korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı benzerlikleri, iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendirilen, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği birtakım tabiatüstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır."¹⁷ Yetişmekte olan neslin yetişkin nesilden etkilenme neticesinde bu tür kabullenmelerin yaygın olduğu bilinmektedir.

13 Fatma, Yılmaz, "Kadınlar Arasındaki Hurafeler ve İslâm'ın Hurafelere Bakışı", *Diyanet İlmî Dergi*, c. XLII, Sa 1, 2006, s. 22.

14 Abdullah, Çobanoğlu, "Halk arasında yaşayan hurafeler üzerine bir alan araştırma (Bursa/Osmangazi örneği)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya, 2006, s. 26.

15 Ramazan, Altıntaş, "İslâm Anlayışında Bid'at ve Hurafenin Çerçevesi", *Dini Araştırmalar*, C. 6, Sa. 16, Mayıs-Ağustos 2003, s. 119-120.

16 İbrahim, Sarıçam, "Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed", *Diyanet İlmî Dergi*, Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara, 2000, s. 191-192.

17 Veyis, Örnek, *Etnolojik Sözlüğü*, (Batıl inanç maddesi), Ankara, 1971, s. 42.

Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetinin tam olarak bilinmemesi veya doğru anlaşılması batıl inanç ve hurafelerin ortaya çıkışında önemli rol oynamaktadır. Halbuki İslâm dini, bilgiye dayalı bir dindir. Bilgisizlik, inançsızlığa götüren önemli bir etken olduğu gibi, bilgi de insanı imâna ulaştıran fevkalade önemli bir faktördür. Onun için tahkiki imân, en makbul olan bir imân çeşidi olarak kabul edilmektedir.

Allah'ın dosdoğru yolundan sapmak, yanlış yollara girmek en tehlikeli durumlardan birisidir: *"Şüphesiz ki bu dosdoğru yolumdur. Buna uyun. Başka yola uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır"*¹⁸ Hurafelerden korunmanın en güzel yolu kuşkusuz Kur'ân ve sünnete uymaktır. Bunu Peygamberimiz şöyle ifade etmiştir: *"Size, sıkı sarıldığınız sürece asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum. Allah'ın kitabı Kur'an ve benim sünnetimdir."*¹⁹ Uydurma hikâyeler ve bâtil İsrâîli haberler de hurafelere önemli ölçüde zemin hazırlamıştır. Bu tür hikâyelerin İslâmî kaynaklarda yer alması ve anlatanların din adamı olması, bu hurafelerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bazı dönemler vaizlerin ve tasavvuf ehli olduğu bilinen kişilerin bid'at, hurafe ve uydurma hadis aktarımında etkili olduğu ifade edilmektedir.²⁰ Tarihi süreç içerisinde var olan uydurma hadislerin hurafenin ortaya çıkışında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Örnek olarak şu uydurmaları verebiliriz: *"Yüzü güzel olan, siyah gözlü insanlara azâb edilmez."*²¹, *"Güzel yüze bakmak ibâdettir."*²², *"Dünya bir kaya üstünde, o da bir öküzün boynuzu üzerindedir. Öküz boynuzunu hareket ettirdiği zaman kaya kumldar ve yer sallanır ki, buna da deprem denir."*²³, *"Yemeğe üfleme bereketi giderir."*²⁴, *"Mü'minin artığı şifâdır."*²⁵ Bu tür uydurmaları sağlam hadis gibi kabullenen bazı insanlar, bu söylemlere dayalı olarak bazı hurafeler türetmiş ve uydurmuşlardır. Halbuki peygamberimiz uydurma hadis konusunda çok şiddetli uyarılarda bulunmuştur: *"Kim benim söylemediğim bir şeyi bilerek bana isnad ederse Cehennem'deki yerine hazır olsun."*²⁶ mütevatir hadisi, inanan insanda bu alanda hassasiyet gelişmesine sevk etmesi gerekir.

Din âlimlerinin çeşitli ortamlarda sarf ettikleri sözleriyle yaşayışlarının örtüşmemesi, bir takım mihraklardan çekinerek susmaları veya gerçekleri saklamaları, toplumdaki cehaleti arttırmakta ve dini doyuma ulaşmak adına kişileri batıl inanç ve hurafelere sürüklemektedir. Ayrıca yeterli donanıma sahip olmamasına rağmen dini konularda halkı bilgilendirmeye çalışan kişiler

18 En'am, 6/153.

19 Malik, *Muwatta*, Kader, 3.

20 Yusuf el-Kardâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, çev., Bünyamin Erul, Kayseri, 1998, s. 139-141.

21 Elbâni, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzûa*, Riyad, 1412/1992, I, 255.

22 İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menârü'l Münîf fi's-Sahih ve'd-Daif*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Kahire, ts., s. 62.

23 İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menârü'l Münîf*, s. 78.

24 İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menârü'l Münîf*, s. 65.

25 Elbâni, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife*, I, 177.

26 Buhârî, İlim, 38, Cenâiz, 34, Enbiyâ, 50, Edeb, 109; Müslim, Mukaddime, 2-3, Zühd, 72; Ebû Dâvûd, İlim, 4; Tirmizî, İlim, 8, 13, Tefsir, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 159, 171, 202, 214, 410, 413, 469.

de bu tür inançların ortaya çıkmasında ve yayılmasında etkili olmaktadır. Özellikle de vaizlerin yetersizliği, vaaz kitaplarında ve diğer dinî kitaplarda Kur'ân ve Sünnet çizgisinden uzak birçok hususun bulunması, halkın dinî konularda yanlış bilgilendirilmesine ya da cahil kalmasına sebep olmuş; bu durum da insanların hurafelere inanmasına ve halk arasında birçok hurafenin yaşamasına zemin hazırlamıştır.²⁷ Onun için dini tebliğ eden insanların yetiştirdiği kurumlarda hem keyfiyete, hem de kemiyete önem verilmelidir.

Hurafenin ortaya çıkışında etken olan bir neden de, İslâmiyet'i kabul eden çeşitli din mensupları eski dinlerine ait bazı telâkkileri bırakmamış, Müslüman olunca da devam ettirmiş ve diğer Müslümanlara da aktarmışlardır. Dinin kendisiyle hiçbir ilgisi olmayan bu anlayışlar zamanla diğer Müslümanlar tarafından da benimsenmiş ve böylece asırlar boyu İslâmî bir inançmış gibi inanılan inanç esasları olarak devam edegelmiştir.²⁸ Dolayısıyla Müslüman kavimler arasında görülen hurafelerin de o kavimlerin eski inançlarından kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca farklı dinlere mensup kavimlerin Müslüman olmalarından sonra hurafelerin Müslümanlar arasında daha da yaygınlaştığını ve her devirde bulaşıcı içtimai bir hastalık olarak sürdürdüğünü görmekteyiz.²⁹ İslâm'ın temel ilkeleriyle bağdaşmayan bazı yanlış ve bâtil inanç ve uygulamaların Müslümanlara, kültürel etkileşimler sonucu eski Mısır, Bâbil, Hint, Acem, Fenike, Roma ve Helenler gibi ilkçağ kavimlerinden intikal etmiştir. Bazı bâtil inanışların da Yahudi, Hristiyan ve Şamanlardan geçtiği ifade edilir.³⁰ Yıldızların vaziyet ve hareketlerinden hükümler çıkarmanın, Keldanilerden; türbelerde kandil yakma âdetinin, Fenikelilerden; sihir, bakla dökme, fala bakma gibi uygulamaların Mısır, Bâbil ve Asur kültüründen geldiği söylenmektedir. Güvercinlere kutsallık atfetmenin, Süryanilerden; çeşitli nesnelere ve canlılara uğur/uğursuzluk atfetme inancının, Romalılar ve putperest Araplardan; cinlerin çeşitli hayvan şekline bürünüp insanlara görünmesi inancının câhiliye Araplarından geldiği görülmektedir. Türbeleri kutsallaştırma inancının, Hristiyanlık geleneğinden; ağaçlara kutsallık atfetme, çul-çaput bağlama, dilek ağaçları, su kültü gibi inanışların, Şamanizm'den; büyü, tılsım ve muskallardan fayda bekleme inancının, Mısırlılardan ve Yahudilikten geldiği, ayazmaların kutsal su olarak kabul edilip ziyaret edilmesi inancının ise Bizanslılardan kültür aktarımı olarak günümüze kadar ulaştığı söylenebilmektedir.³¹ Dolayısıyla bunlar arasında en ön planda olanların eski inanç kalıntıları, farklı milletlerin kültürleriyle etkileşim, bazı din büyüklerinin sözleri, peygamberimizin hadislerinin yanlış yorumlanması, günlük yaşam olayları olarak ifade edilmektedir.³²

27 Çobanoğlu, "Halk arasında yaşayan hurafeler" s. 22.

28 Çobanoğlu, "Halk arasında yaşayan hurafeler" s. 27.

29 Abdülkadir, İnan, *Hurâfeler ve Menşeleri*, Ankara, 1962, s. 3-9.

30 Kemalettin, Erdil, *Yaşayan Hurafeler*, Ankara, 1991, s. 10.

31 Aşar, *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğrencilerin batıl inançları üzerindeki etkisi*, s. 50.

32 Bekir, Şişman, "Anadolu'da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma", *Türk Kültürü Dergisi*, Sa. 448, 2000, s. 478.

Duygusalılık da hurafenin ortaya çıkışında önemli bir faktördür. Örneğin, türbelere akın eden insanlar, genelde çaresiz veya bilgisiz insanlar olduğu için duygu boyutu harekete geçmektedir. Toplum türbenin mânevî kişiliğinde, kurtarıcı bir gücün varlığına inandığından, türbelere bu anlayış ile yaklaşılmaktadır. Burada hastasına şifa arayan, kızının evlenmesini, çocuğunun olmasını, çocuğunun üniversiteye yerleşmesini, ticari işlerinin düzelmesini isteyen pek çok kişiye rastlanabilmektedir. İnsanların bu çaresizliklerini fırsat bilen kişiler devreye girerek bu mekânların civarını bir pazar yeri gibi kullanmaya başlamaktadır. Türbede medfun şahıs hakkında üretilen birtakım şaşırtıcı ve esrarençiz mitolojik özellikler aranıp bulunmakta yoksa da uydurulmaktadır.³³ Buralarda İslâm'a uygun olmayan duâlar, adaklar, şefaat, bereket, kısmet ve şifâ talepleri yapılagelmiştir. Bu tür inançların birçok ibretli sahnelerine halk arasında rastlanabilmektedir.³⁴ Bütün bunlar saf ve bilinçsiz insanları olumsuz olarak etkilemektedir.

Türbe ve yatırlarda tevhit akidesini zedeleyen bir takım uygulamalar içerisinde olan bazı insanlara, yaptıklarının hurafe olduğu söylenince genellikle "Olsun, biz büyüklerimizden böyle gördük." cevabını verdikleri görülmektedir. Bu durum toplum içerisinde dinî konulardaki cehaletin ve taassubun hangi boyutta olduğunu göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Bugün insanların okumadan, araştırmadan ana babalarından, çevrelerinden ve örnek aldıkları kişilerden gördüklerini kabullenip yapmaları, hurâfe ve bâtil inançların toplum içerisinde yaşamasına zemin hazırlayan önemli faktörlerdendir.³⁵ Bazı insanlar için hurafelerin çıkış merkezinde kolaycılığa kaçmak da vardır. Örneğin hastası olan birisi, kolaya kaçarak doktora gideceğine derdini hurafeyle çözeceğine inanıyor. Çünkü onun çabuk bir sonuç getireceğini sanıyor, zoru göze alamıyor.

Bilgi noksanlığının ve cehaletin sebebi olarak günümüzde yaşayan pek çok hurafe bulunmaktadır. Örneğin; ışıklı ortamların az olduğu zamanda kesilen tırnağın kaybolması ve çocuklar tarafından yutulması, yiyecek içecek gibi şeylere karışmasının önlenmesi gibi anlamlı gerekçelerle akşam karanlığında tırnak kesmenin iyi karşılanmaması, yerini tamamen dini içerikli etmenlere bırakmış ve gece tırnak kesenin başına kötü şeyler geleceği, günah olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. Bunun gibi örnekler daha da artırılabilir. Zaten tespit edilen hurafeler incelendiğinde İslâm'ın tevhid, ibadet gibi temel öğretileri hususunda ciddi bilgi eksikliklerinin varlığı görülmektedir. Özellikle sihir ve büyüden medet umma, gizli güçleri olduğuna inanılan şahıs ve mekânların varlığını kabul etme gibi inanışlarda bu durum kendisini göstermektedir.³⁶

33 İlhan, Yıldız, "Yoksulluk ve Bilgisizliğin Öteki Yüzü: Yerleşik Halk İnançları", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 42, Sa. 4, Ankara, 2006, s. 49. Türbelerle ilgili batıl uygulamaların menşei ile ilgili geniş bilgi için bkz., Abdulkadir, İnan, "Türbelere Paçavra ve Mum Yakma Hurâfelerinin Menşei", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara, 1961, s. 180-182.

34 Yıldız, "Yoksulluk ve Bilgisizliğin Öteki Yüzü", s. 48.

35 Çobanoğlu, "Halk arasında yaşayan hurafeler", s. 37.

36 Kiyasettin, Koçoğlu, *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler*, Ankara, 2008, s. 18.

Netice itibariyle batıl inanç ve hurafelerin ortaya çıkmasında ve varlığını sürdürmesinde pek çok unsurun etkisinden bahsedilebilmektedir. Örneğin, bilgisizlik, yalnızlık, çaresizlik, zorda kalmışlık, korku, üzüntü, hastalık, sıkıntı, felaketler, umut ve umutsuzluğun isteyerek veya istemeyerek insanları hurafelerin tuzağına itmektir. Bütün bunların temelinde de insanların Kur'an ve sünnet hakkındaki bilgilerinin yetersiz olması etkin olarak yer almaktadır.³⁷ İstikamet üzere olma hassasiyetinin de zaafa uğradığı görülmektedir.

D- Hurâfe Çeşitleri

Ülkemizde var olan ve yaşayan hurâfe sayısının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın il müftülükleri aracılığıyla Türkiye genelinde yaptırdığı bir araştırmada Türkiye genelinde bilinen ve söylenen bidat ve hurafelerin en çok hangi konularda oldukları araştırılmıştır. Buna göre halk arasında 1380 çeşit hurafenin dolaştığı tespit edilmiştir. En fazla hurafe 335 adet olarak aile ile ilgili tespit edilirken, uğur ve uğursuzluğa inanma ile ilgili 319 hurafe tespit edilmiştir. Bunları ise 272 çeşit ile cenaze ile ilgili hurafeler takip etmiştir. Yine şifa ile ilgili 78, türbe ve yatırlarla ilgili 73, hıdrellez ile ilgili 49, baht açılması ile ilgili 39, namaz ile ilgili 36, nazar ile ilgili 31, dua ile ilgili 26, adak-kurban ile ilgili 25, hac ile ilgili 23, mübârek gün ve gecelerle ilgili 17, misafir ile ilgili 12, bayramlarla ilgili 12, sihir-büyü-fal ile ilgili 9, cin ve peri ile ilgili 9 aşure ile ilgili 8, helal-haram ile ilgili 7, muska ile ilgili 6, ay ve güneş tutulması ile ilgili 2 adet hurafe tespiti yapılmıştır.³⁸ Türkiye'de üretilen hurafeler içerisinde aile konusunun birinci sırada yer aldığını, akabinde bir şeylerin uğur ve uğursuzluğuna inanmakla ilgili hurafe sayısının 319 olduğunu görmekteyiz.³⁹ Daha pek çok hurafeden bahsetmek mümkündür.

Günümüzde herkesin dikkatini çeken rakamlarla ilgili olarak 13 rakamının uğursuzluğu ile ilgili benzer hikâyeler İslamî kisveye büründürülmüş, İslamî terminoloji de kullanılarak Müslüman halk arasında yayılmıştır. Bu tarz uydurmaların da Hristiyan misyonerler vasıtasıyla halkın arasına yayıldığı düşünülmektedir. Çünkü Hristiyanlar arasında çeşitli sebepler gerekçe gösterilerek 13 rakamının uğursuz sayıldığı bilinmektedir.⁴⁰ Batıda pek çok alanda 13 rakamı, uğursuzluk getireceği endişesiyle kullanılmamaktadır.

Yaygın hurafelerden birisi ve dikkat çekenini de asırlardır bir mektup, bir vasiyetname şeklinde elden ele dolaşan, teknolojik imkânların gelişmesiyle

37 İsmail, Karagöz, "Bâtıl inanışlar, Bid'at ve Hurafeler Dinî Hayatı Olumsuz Etkiler", *Diyanet Aylık Dergi*, Sa. 186, 2006, s. 44.

38 Koçoğlu, 21. *Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler*, s. 5.

39 Günümüzde yaygın olarak yaşayan hurafeler için şu çalışmaya bakılabilir. Nedim, Öz, "İlgün'ün Tekke köyündeki manevi halk inançlarına sosyolojik bir yaklaşım", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995, s. 26 vd.

40 Bk., Pelin, Hazar, "13 Sayısı Korkusu: Triskaidekafobi", Bütün Dünya, Mayıs 2005, s. 89.

teknolojik ortama aktarılarak elektronik posta yoluyla pek çok kişiye ulaştırılan “Şeyh Ahmet Vasiyetnamesi”dir. Eğer 10 kişiye postalamazsanız duanız kabul olmaz, eviniz yıkılır ve ölürsünüz, mesajları bir hurafe olarak artık günümüzde e-maillerle gönderiliyor.⁴¹ Bunu da gayr-i Müslimlerin dini bozmak ve zihinlerde şüpheler uyandırmak için uydurduklarını söyleyebiliriz. Toplumumuzda mevcut olan her bir hurafeyi incelediğimiz zaman her birinin İslâm’a belli oranda zarar verdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.⁴² Bu hurafelerin insanların itikadını zedelediğini görmekteyiz.

E- Günümüzde Hurâfelerin Yaygınlaşması

İçinde yaşadığımız ortam ve şartlar hurafelerin yaygınlaşmasına oldukça müsaittir. Her türlü Teknolojik imkânın kullanılması da bazı olumsuzlukların yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bâtıl inanışlar ve hurafeler, çağımızın olumsuz anlamda gelişme gösteren değerlerinden biridir. Oysa ilk bakışta, pozitif bilimlerin baş döndürücü bir şekilde ilerleme kaydettiği, sosyal bilimlerin geliştiği, bilimsel araştırmaların hayatın her alanına nüfuz ettiği günümüzde hurafelere ilginin azalması gerektiği düşünülür. Ne var ki satanist hareketler, medyumluk ve fal başta olmak üzere çeşitli amaçlarla türbe ve yatırlara çaput bağlamak, mum yakmak, kurban adamak, kurşun döktürmek, çeşitli nesnelere uğursuz saymak gibi sayısız hurafelerin ilgi gör-

41 Geniş bilgi için bkz., Çakan, *Hurafeler ve Bâtıl İnanışlar*, s. 111 vd.

42 Toplumumuzda var olan bazı hurafelere şu örnekleri verebiliriz: Ateşe su dökülürse cin çarpar, sünnet olan çocuğun acısının azalacağına inanılarak sünnet olma anında annesi ve diğer hanımlar tarafından oklava çevirmek, yeni doğan çocuğun dindar olması için göbek bağı keserek cami avlusuna bırakmak, konuşmayan çocukların konuşabilmesi için cuma namazından sonra müezzin tarafından cami anahtarını çocuğun ağzına sokup çıkarmak, yürümeyen çocukların ayaklarına ip bağlayarak cuma namazından ilk çıkan kişiye ipi kestirmek, küçük çocukların üzerinden atlanıldığında boylarının kısa olacağına inanmak, çocuğu olmayanlara çocukları olması için deve dili veya etini yedirmek, yeni doğan çocuğun kırkı çıkmadan evden çıkarılmaması gerektiğine inanmak, boyu ölçülen çocuğun cüce kalacağına inanmak, gelinin kucacağına erkek çocuk verilince çocuğunun erkek olacağına inanmak, loğusa kadının herhangi bir şeyden zarar görmemesi inancıyla, bulunduğu yere süpürge, soğan, sarımsak asmak, yastığının altına iğne, bıçak gibi şeyler koymak, loğusa kadını kırkı çıkana kadar yalnız bırakmamak, hamile kadınların saçlarını kesmemeleri gerektiğine inanmak, nikah esnasında gelin ve damadın birbirlerinin ayağına basması halinde, önce basanın sözünün geçeceğine inanmak, evlenmeyen genç kızların kısmetinin açılması için müezzine minarenden para attırmak, mendil veya eşarp sallatmak, kara kedinin insanın önünden geçmesi, horozun vakitsiz ötmesi, insanların ve araçların önünden tavşanın geçmesinin uğursuzluk sayılması, karganın ötüşünün o bölgeye gelecek belanın işareti olarak kabul edilmesi, akşam sakız çiğnemeyi ölü eti çiğnemek gibi kabul etmek, gece aynaya bakmak gibi şeylerin uğursuzluk getireceğine inanmak, elden ele sabun, makas, bıçak, iğne ve soğan vermenin uğursuzluğuna inanmak, sağ elinin içi kaşındığında para geleceğine, sol elinin içi kaşındığında da para çıkacağına, ayak altı kaşındığında da yola çıkılacağına inanmak, cam ve porselen gibi eşyanın aniden düşüp kırılmasını, bir belanın defedileceğine işaret saymak, merdiven altından geçmeyi uğursuzluk saymak, cenazenin alkışlanma uğurlanması, cenazenin arkasından slogan atmak ve çiçek serpmek, cenaze için üçüncü gününde helva ve yemek dağıtmak, Hastanın başı üzerinde tuz gezdirmek, köz söndürmek, tekke ve türbelerde kurban kesmek, misafirin, askere gidenin veya yola çıkanın arkasından su dökmek, ay ve güneş tutulmasında silah atmak, tenek çalmak. Bkz., Koçoğlu, *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler*, s. 5 vd.

düğü ve insanları etkilediği müşahede edilmektedir. Hatta bunların bir kısmının birer meslek haline geldiği ve bu alanda modern iletişim araçlarının kullanıldığı görülmektedir.⁴³ Hurâfeler, asılsız şeylere dayandıkları için, kendilerine kapılan insanları, büyük ölçüde Kur'ân'dan ve Kur'ân'ın gösterdiği dosdoğru yoldan uzaklaştırmakta, onları, şeytanın telkinlerine ve masal türü asılsız şeylere doğru yönlendirmektedir. İslâm dini açısından, Kur'ân ve sünnet çizgisinden ayrılan insanlar, bir sapıklığın içerisine girmiş olmaktadır. Bu şekilde yanlış bir yola sapan insanların, haliyle psikolojileri/ruh yapıları da bozulmaktadır. Müslümanlara ve genel olarak tüm insanlara çeşitli zararlar getirmekte, fitne ve tefrikaların insanlar arasında yayılmasında etkili olmaktadır.⁴⁴ Bu etkileşimin hiçbir ayırım olmadan okumuş ve cahil kesim arasında cereyan ettiğini görmekteyiz.

Tarihin her devrinde hurafi ve bâtil inançlar olmuş ve yayılmıştır. Bunların temelinde bilgisizlik, taassup ve taklid bulunmaktadır. Nitekim Mısır, Yunan, Fenike, Roma ve Ortaçağ Avrupa'sına varıncaya kadar hepsinde ayrı ayrı hurafeler türemiştir. Bunlardan Ortaçağ Avrupa'sındaki hurafi inançlardan bazıları şöyledir: Evlerin kapılarına at nalı asılması, uğursuzluk getirdiğine inanılmasından dolayı on üç sayısının kullanılmaması, aynanın kırılmasının uğursuzluk getireceği, birinin öldüğü evdeki aynaların örtülmesi, kötü ruhları savmak için ahşaptan bir nesneye vurulması, baykuşun ötüşünün ölüm habercisi olduğu, kara kedi görenlerin belaya maruz kalacağı, ölü ruhunun yeryüzüne dönmesini önlemek için cenaze sırasında siyah giyilmesi gerektiği gibi pek çok gelenek Hristiyanlığa ait hurafe örneklerindedir.⁴⁵ Müslüman toplumlarda bu tür hurafelerin yaygınlaştığı müşahede edilmektedir.

Ayrıca yıldızlardan ahkâm çıkarma, kahve, ok, bakla, iskambil kağıdı, suya bakma ve kitap açma gibi yöntemlerle yapılan falcılık, İslam öncesi döneme ait bâtil inançlardandır. Bazı hayvanları görmek veya sesini duymak, belirli günlerde ve zamanlarda iş yapmak, mavi boncuk vb. şeyleri takmak yine batıl inançlardandır. Öte yandan köpek ulumasını duymak, elden ele sabun veya makas vermek, salı günü iş yapmak veya yolculuğa çıkmak, iki bayram arası nikâh kıymak, insan elbisesi üzerindeyken söküğünü dikmek uğursuzluk alameti sayılmıştır. Bu uğursuzluğa karşı korunma amacıyla yine hurafe olarak at nalı, kurt dişi, leylek kemiği, inek veya koçboynuzunu taşımak veyahut evin dış kısmına asmak uğurlu kabul edilmiştir. Ölülerin türbelerini ziyaret ederek onlardan yardım beklemek de batıl ve hurafedir. Dileklerin gerçekleşmesi için veya hastalıktan kurtulmak amacıyla türbelere mum yakmak, bez bağlamak, taş yapıştırmak ve adak adamak suretiyle ölülerin ruhaniyetinden medet ummak da batıl ve hurafi inançlardandır.⁴⁶ Dindar olduğunu söyleyen insanlarda da ciddi oranda hurafe saplantısının olduğunu görmekteyiz.

43 Sarıçam, "Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed", s. 191.

44 Turgay, "Kur'ân Çerçevesinde Hurâfeler", s. 29.

45 Yel, "Hurafe", *DİA*, XVIII, 382.

46 Yel, "Hurafe", *DİA*, XVIII, 383.

F- Kadınlar Arasında Hurâfenin Daha Yaygın Olması

XXI. yüzyıla girdiğimiz bu günlerde, hurafelere insanların büyük bir bölümü özellikle de kadınların inandığı kanaati yaygındır. Türkiye’de dindar kimlikli olduğu bilinen kadınlar bile, küçük bir taş veya boncuğu uğurlu sayıp, bazı mekânlarda dileklerinin kabul edileceğine inanmaktadırlar. Bir türbenin başında en çok kadınların bulunduğu ve anlamsız uygulamalar yaptıkları görülebilir. Bu durum kadınların cahilliğinin, bilinçsizliğinin, alışkanlıklarının ve zaaflarının göstergesi olabilir.⁴⁷ Kadınların bâtil inanç eğilimine daha fazla sahip olmalarını, başkalarının telkinine kolay gelmeleri, hayal güçlerinin yüksek olması sebebiyle olağan üstü olaylara daha çok eğilim göstermeleri, eğitim seviyelerinin düşüklüğü gibi, bireysel/biyolojik özellikler ve toplumdaki kadın-erkek rol dağılımı da dâhil bir takım sosyokültürel etkenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.⁴⁸ Yaygın olan kanaat, kadınların, türbelere çok daha düşkün olduğudur. Nitekim yapılan istatistiklerde en fazla türbeleri ziyaret edenlerin bayanlar olduğu müşahede edilmektedir.

Kadınlar arasında hurafelerin yaygınlığı ve çeşitli hurafelerin tespiti için Sivas’ta 40 kadınla mülakat yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar dikkat çekici olması sebebiyle bazı tesbitleri vermek istiyoruz: Çeşitli fallara inanan kadınların oranı %55. Bu, önemli bir miktar olarak görülmektedir. Falların hemen hepsinde yakında gelecek bir kismetten bahsedilmektedir. Fala inanan kişi, dünyada neyinin olmasını istiyorsa ona yorumlamaktadır. Ev, araba, eş, çocuk, para gibi arzulanan şeylerin yakın bir zamanda gelmesi beklenmekte ve sevinilmektedir. Ya da yakın zamanda üzücü bir durumun kişiye geleceği söylenir. Bu da bir hastalığa, ölüme, ayrılığa yorumlanıp üzülmeye başlanır. Halbuki, mutlu ve sıkıntılı zamanlar insan hayatının her anında vardır. Muska yaptıran kadınların oranı da %35 olup oldukça yüksek bir oran olduğu görünüyor. %25’lik bir bölümün büyüye inanıp yaptıran veya kendisine yapıldığına inanan kişilerden oluştuğu görülmüştür. Araştırmaya göre, Sivas’ta yaşayan kadınlar, Ahmet Turan Gazi Türbesi’ne gidip, ev yapıp o sene içinde evlerinin olduğunu söylemişlerdir (%12,5). Çocuk isteyip (%10), çaput bağlayanlar da (% 7,5) vardır. Kadınlara “şeytan kulağına” diyerek kulaklarını çekip, çekmedikleri sorulmuş, batıl inançlardan biri olan kulak çekip “Şeytan kulağına, benden uzak olsun” sözü kadınların %42,5 gibi önemli bir bölümünde hala yapılıp, inanılmaktadır. Kurşun döktürmeye inananlar da oldukça fazla görülüyor (%17,5). Kurşun döktürme sebeplerini nazardan veya büyüünün etkisinden kurtulmak için olduğunu söylemişlerdir. Hıdırellez gününde neler yaparsınız? diye sorulmuş, kadınların büyük çoğunluğu bugünde pikniğe gitmektedirler (%37,5). Hatta pikniğe gitmeseler, evlerini fare basacağına inanmaktadırlar. Hızır ve İlyas’ın buluştuğu, dileklerini yerine

47 Yılmaz, “Kadınlar Arasındaki Hurafeler” s. 23.

48 Mustafa, Arslan, “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 2, Sa. 6, İstanbul, 2004, s. 26.

getireceğine inandıklarından ev resmi, araba resmi çizip dilekte bulunanlar da oluyor (% 10).⁴⁹

Yine aynı araştırmada kadınlarla yapılan mülakatta kadınlara; “hurafeleri nereden öğrendiniz?” sorusu yönelmiştir. Kadınların %47,5’i ilk sırada anne, büyükanne, kayınvalide derken, % 20’si ikinci sırada akrabaları, % 17,5’i de komşuları kaynak olarak göstermiştir.⁵⁰ Böylece batıl inanışların popüler olarak uygulanan yönü olan popüler dindarlığın, kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.⁵¹

Yukarıdaki araştırma sonuçlarını teyid eden bir çalışma da, Mersin Üniversitesi’ne bağlı Tıp Fakültesi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu’nda eğitim gören birinci sınıf öğrencilerine yapılan bir ankette ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bâtıl inanışları cinsiyet faktörüne göre karşılaştırıldığında; burcunun özelliğini bilenlerin daha çok kızlar (%69,9), korktuğum şey başıma gelmesin diye tahtaya vururum diyenlerin daha çok kızlar (%76,3), nazar boncuğu olanların daha çok kızlar (%79,7) ve uğur için yaptığı davranışların kendilerini şanssızlıklara, hastalıklara, kötü habere karşı koruduğunu belirtenlerin de daha çok kızlar (%56,4) olduğu aktarılmaktadır.⁵²

Batıda yapılan çalışmalarda da kadınların batıl inançlar ve olağanüstü olaylara inanma eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. New York’ta 132 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada “tahtaya vurmanın uğur, merdiven altından geçmenin uğursuzluk getireceğine” kadınların erkeklere oranla daha fazla inanma eğilimi gösterdiklerini aktarmıştır.⁵³ Görüldüğü üzere hurafenin kadınlar üzerinde daha etkili olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Burada pek çok etkenden bahsetmek mümkünse de kadınları duygusal dünyalarının yoğun olması, ülkemizde kadınların okuma-yazma oranının daha düşük olması gibi etmenleri ön sıralarda sayabiliriz.

G- Hz. Peygamber’in Hadislerinde Hurâfe Olgusu

Hurafeyi düşündüğümüzde bir yerde o, putperestliğe benzemektedir. Örneğin bazı cansız varlıklardan zarar verir düşüncesiyle korkmak veya fayda vereceğini ummaktır. Bunun bir açıdan paganist bir yaklaşım tarzı olduğunu

49 Bkz., Yılmaz, “Kadınlar Arasındaki Hurafeler “ s. 25-29. Kadınlar arasında hurafelerle ilgili geniş bilgi için bk., Fatma, Korkmaz, “*Ailede Din Eğitimi Çerçevesinde Kadınlar Arasındaki Hurafeler*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2002.

50 Yılmaz, “Kadınlar Arasındaki Hurafeler” s. 30.

51 Mustafa, Arslan, “Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı: Faktör Analitik Bir Çalışma”, *Dinbilimleri AAD*, C. 2, Sa. 4, 2002, s. 175.

52 Oya, Ögenler, Gülçin, Yapıcı, “Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Batıl İnanışlar ve Hastalıklara Karşı Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, C.34, Sa. 1, 2012, s. 3.

53 Ali, Köse ve Ali, Ayten, “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz”, *Dinbilimleri AAD*, C 9, Sa. 3, 2009, s. 62.

söyleyebiliriz. Dolayısıyla cahiliye döneminde çok yaygın bir şekilde hurafelerin var olduğunu müşahade etmekteyiz.⁵⁴ Nitekim Allah Teâla da bizleri bu konuda ikaz etmektedir: “Allah’ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun.”⁵⁵ Aynı zamanda bir şeyin yapılması veya yapılmaması konusunda şu uyarı da söz konusudur: “Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak «Bu helâldir, şu da haramdır» demeyin, çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah’a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.”⁵⁶ “Ey İnananlar! Allah’ın size helal ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, hududu da aşmayın, doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez.”⁵⁷ Dinimizin en önemli ilkesi, insan-Allah ilişkisinin sağlıklı olmasını sağlamak, tevhid inancını gönüllere yerleştirmek, sadece Allah’a kulluk yapmak, hiçbir şeye boyun eğmemektir. Âyet ve hadisler de, sürekli bu mesajları vermektedir. “Eğer Allah sana herhangi bir zarar verecek olursa, bil ki onu, O’ndan başka giderebilecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O’nun lütfunu engelleyebilecek de yoktur. O bunu kullarından dilediğine erıştırir. O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”⁵⁸ “Toplumda tarih içerisinde şekillenip gelişen, zamanla değişen ve yenileri oluşan hurafelere tutunmanın herhangi bir getirisinin olmadığı hatta insana günah kazandırdığı Hz. Peygamber’in çeşitli hadislerinde ifade edilmektedir.”⁵⁹ Dolayısıyla hadislerde hurafenin pek çok örneklerini görmekteyiz.

Hız. Peygamber’in hayatının tamamında hemen tüm faaliyetlerinde hurafelerle mücadele ettiği görülmektedir. Sözelimi kehâneti ve kâhinlerin eylemlerini kesinlikle hoş görmemiş, çeşitli tekniklerle gelecekte ve bilinmeyenden haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatı olan ve hemen bütün milletlerde bâtil inanç ya da folklor olarak varlığı görülen falcılığı yasaklamıştır. Hadislerde gâibden haber verdiğini iddia eden “arrâflara” ve “kâhin”lere gitmek, onlardan bir şeyler beklemek, yıldızlardan hüküm çıkarmak, fal oklarına inanmak yasaklanmıştır.⁶⁰ Hız. Peygamber’in arrâfa gidip bir şey sormayı yasakladığını açıkça dile getirdiğini görüyoruz. “...Kim de bir kâhine gider ve onun sözlerini tasdik ederse Muhammed’e indirileni inkâr etmiş olur.”⁶¹ “Kim Arrâf denilen bir falcıya gidip ona bir şey sorarsa bu kimsenin kırk gecelik namazı kabul olunmaz.”⁶² “Kim bir arrâfa (kahine) gelir, bir şeyler sorar ve (söylediklerine inanıp onu tasdik ederse) kırk gün namazı kabul edilmez (sevabından mahrum olur)”⁶³ Muaviye b. Hakem es-Sülemi adlı sahâbi, Hız. Peygambere “Biz birtakım şeyleri cahiliye döneminde yapıyorduk. Kâhine gidiyorduk.” deyince

54 Konuyla ilgili geniş bilgi için şu çalışmaya bakılabilir. Ali, Çelik, *İslam’ın Kabul ve Reddedtiği Halk İnançları*, İstanbul, 1995.

55 Yunus, 10/106.

56 Nahl, 16/116.

57 Maide, 5/87.

58 Yunus, 10/107.

59 Komisyon, *Diyanet İslâm İlmihali*, Ankara, 2010, II, 144.

60 Bkz., Mâide, 3/90.

61 İbn Mace, Tahâret, 122.

62 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 68, V, 380.

63 Müslim, Selâm, 125.

“Kâhinlere gitmeyin!” buyurmuştur. Bir grup insanın kâhinler hakkında bilgi almak amacıyla sordukları soruya “Kâhinler bir şey değildir.” demiştir.⁶⁴ Kâhine veya arrâfa giderek onları tasdik etmekle imân arasında bağlantı kurmuştur. Nitekim “Böyle hareket edenlerin kendisine indirileni inkar etmiş sayılacaklarını ve namazlarının kırk gün kabul edilmeyeceğini” bildirmiştir.⁶⁵ Hadisler, meseleyi net bir şekilde açıklamaktadır.⁶⁶ Âyetler de bunu teyid etmektedir: “Dikili taşlar (putlar) adına boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar fisktır, yoldan çıkmaktır.”⁶⁷ Falcılarla yapılmış bir anket sonucunda baktıranların en çok merak ettikleri konuların özellikle maddi ve işle ilgili konular; duygusal konular, sağlık ve gelecekle ilgili konularda yoğunlaştığı görülmektedir.⁶⁸ Bir dert ve sıkıntısı olan bir insan, maalesef falcıya, üfürükçüye, büyücüye veya bir medyuma gidip çare arama peşine düşmektedir. Hurafeciliğin böyle bir takım zararları söz konusudur.

İslâm inancında herhangi bir nesnede, hayvanda veya canlıda uğur veya uğursuzluk olduğunu kabul etmek doğru değildir. Ancak meydana gelen olayları “hayra yorma” ve “uğurlu sayma” Hz. Peygamber’in sünnetiydi. O, kesin ve açık bir şekilde kuş uçurarak veya daha başka bir takım vasıtalara başvurarak ya da fal bakmak suretiyle, bir şeyin uğurlu yahut uğursuz olacağına dair eski hurafeleri yasaklamıştır.⁶⁹ Hz. Peygamber Ebu Hureyre (r.a)’ın rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur: “Kuş uçmasından uğursuzluk anlamı çıkarmak yoktur. Güzel olan ise iyiye yormaktır.” Kendisine, “Ey Allah’ın Resülü, iyiye yormak nedir?” diye sorulduğunda, O şöyle buyurdu: “Birinizin duyacağı güzel, hoş bir sözdür.”⁷⁰ Bir başka hadiste Resûlullah, “Kuşların uçuşundan uğursuzluk anlamı çıkarmak şirktir. Bizden mutlaka bir sıkıntı içine düşen olur. Ancak Yüce Allah onu tevekkül ile giderir.” buyurmuştur.⁷¹ Cahiliye dönemi Arap toplumunda görülen ve kuşların adları, sesleri ve uçuşlarından uğursuz anlamlar çıkarma, kuşların uçuş tarzını inceleyerek yorumlar yapma veya çakıl taşı, nohut, bakla gibi maddelerle fal tutma gibi bütün fal çeşitleri Hz. Peygamber’in yasakladığı hususların kapsamına girmektedir.⁷² Buna rağmen halk arasında bazı hayvanları görmenin veya seslerini duymanın, belirli günlerde ve zamanlarda iş yapmanın, mavi boncuk (halk arasında “nazar boncuğu” veya “nazarlık”) ve benzeri şeyleri takmanın ve bazı rakamların uğur yahut uğursuzluk getirdiğine inanılmaktadır. Uğursuzlukla ilgili telâkkiler daha çok haftanın bazı günleri, rakamlar ve bazı hayvanlar etrafında yoğunlaşmaktadır.

64 Bkz., Buhari, Tıb, 47, Edep, 117, Tevhid, 57; Müslim, Selâm, 12-3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 87.

65 Müslim, Selâm, 125.

66 Bkz., İlyas, Çelebi, “Fal”, *DİA*, XII, 138-139; Sarıçam, “Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed”, s. 192.

67 Maide, 5/3.

68 İzgi, Güngör, “Popüler Kültür Ürünü Olarak Fal”, *GÜİFİD.*, Sa. 21, 2005, s. 184.

69 Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Çev., Salih Tuğ, İstanbul, 1993, II, 1090.

70 Buhârî, Tıb, 43, 44; Müslim, Selâm, 34; Ebû Dâvûd, Tıb, 24; İbn Mâce, Mukaddime, 10.

71 Ebû Dâvûd, Tıb, 15; Tirmizî, Seyr, 22.

72 İlyas, Çelebi, “Fal”, *DİA*, XII, 138-139; Sarıçam, “Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed”, s. 192.

Halk arasında bazı nesnelere uğursuz sayılırken, bir takım nesnelere de uğurlu kabul edilmiştir. Mavi boncuk, at nalı, kurt dişi, leylek kemiği taşımanın, inek veya koçboynuzunu evin dış kısmına asmanın bazı olumsuzluklardan koruyacağına ve uğur getireceğine inanılır.⁷³ Önüne gelen her şeyden bir mana çıkarmak, bazı şeyleri uğurlu görüp, birtakım şeyleri uğursuz sayma inancı, Romalılar ile putperest Araplardan miras kalmıştır. Romalılar kuşların ötüşünden ve uçuşundan bazı hükümler çıkarırlardı. Tatayyur (kötüye yorma, uğursuz sayma) denen bu adetin aynı Araplarda da vardı. Halk arasında uğursuz olarak kabul edilen baykuş Romalılar döneminde de uğursuz sayılırdı. Romalılar baykuşun yanık yanık ötmesini bir felâketin başlangıcı olarak kabul ederlerdi.⁷⁴ Câhiliye devrinde Araplar kuşların uçuşlarından uğursuzluk anlamı çıkarırlardı. Bir kişi yolculuğa çıkmak veya bir işe başlamak istediğinde bir kuş uçururdu. Eğer kuş sağ tarafa doğru uçarsa, niyet ettiği yolculuğun ve işin uğur getireceği anlamını çıkarır ve olumlu karar verirdi. Kuşun sol tarafa doğru uçuşu durumunda, uğursuzluk anlamı çıkarır ve olumsuz karar verirdi.⁷⁵ “Kuşları ürkütüp isimlerinden, seslerinden ve hareketlerinden manalar çıkarmak, uğursuzluğa inanmak, kum üzerine çizgiler çizerek geleceğe yönelik hükümler çıkarmak bir çeşit sihîr ve kehânettir.”⁷⁶ hadisi de, bize hurafeye düşmeme noktasında net bir mesaj vermekte ve bu konuda yönlendirici olmaktadır.

Bazı hadislerin yanlış anlaşılmasında da bazı problemler yaşanabilmektedir. Örneğin, “Üç şeyde uğursuzluk vardır; Kadın, ev ve at.”⁷⁷ hadisini tek başına ele aldığımız zaman hadisi yanlış anlarız. Ancak konuyla ilgili diğer hadislerle de baktığımızda konu daha net olarak anlaşılacaktır. Çünkü hadisin eksik nakledilmesi bir yana, başka hadislerde ise İslam’da uğursuzluğun olmadığı ifade edilmiştir.⁷⁸ Ayrıca hadisi nakleden Ebû Hureyre, sözün yarısında Hz. Peygamber’in huzuruna geldiği için hadisi eksik rivâyet etmiştir. Hz. Âişe, Ebû Hureyre’yi tenkit ederek hadisin tamamını şöyle nakleder: “Câhiliyye ehli uğursuzluğun at, ev ve kadında olduğunu söyler.”⁷⁹ Dolayısıyla hadisin bu çerçevede esas manasını bulmakta ve yanlış anlaşılma ortadan kalkmaktadır. Başka bir örnek verecek olursak, “Ölen kişi, ehlinin arkasından ağlaması sebebiyle azap görür.”⁸⁰ hadisi Hz. Âişe’ye arz edilince o, “Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını çekmez.”⁸¹ âyetine aykırı bularak hadisin kâfirler için olduğunu söylemiştir. Konuyu değişik açıdan ele alarak

73 M. Şemseddin, Günaltay, *Hurâfattan Hakikate*, Sad., Ahmet Gökbek (Hurafeler ve İslâm Gerçeği), İstanbul, 1997, s. 291-292.

74 Günaltay M. Şemseddin, *Hurâfattan Hakikate*, s. 295.

75 Erdil, *Yaşayan Hurafeler*, s. 86. Hadis için bkz., Müslim, Mesâcid, 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, salât 167; Nesâî, Sehiv 20.

76 Ebû Dâvûd, Tıb, 23. Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 477, V, 60.

77 Farklı rivâyetler için bk., Buhârî, Nikâh, 17, Cihâd, 47, Tıb, 43; Müslim, Selâm, 116; Ebû Dâvûd, Tıb, 24; Tirmizî, Edeb, 58; İbn Mâce, Nikâh, 55; Mâlik, *Muwatta*, İstîzân, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 335, 338.

78 Bkz., Müslim, Selâm, 110-117.

79 Hattâbî, *A’lâmü’l-Hadis*, Merkezü İhyâi’t-Türâsî’l-İslâmî, Mekke, 1988, II, 1380,

80 Buhârî, Cenâiz, 33; Müslim, Cenâiz, 16, 23.

81 Fâtur, 35/18. Ayrıca bkz., Necm, 53/38.

hadisi arka planındaki tarihi bağlamıyla ilişkilendirilerek yorumlayanlar da vardır. Örneğin câhiliyye döneminde müşrikler öldükten sonra arkalarından kendileri için ağlanması ve yaka-paça yırtılmasını vasiyet ederlerdi. Halbûki câhiliyye âdeti olan bu hareket, İslâm'a göre günahdır. Bunu emredip de arkasından bu şekilde hareket edildiği taktirde ölen kişi, günahı hak etmiş olur. Dolayısıyla azabın artması bir nevi kendi günahı sebebiyle olup, başka birinin günahı sebebiyle değildir.⁸²

Bazı günlerle de ilgili hurafeler çok yaygındır. Örneğin, salı günü iş yapılmaz ve yolculuğa çıkılmaz. Salı günü başlanan işler başarıyla sonuçlanmaz. Salı günü yolculuğa çıkanlar sağ salim ulaşmak istedikleri yere ulaşamazlar. Halk arasında söylenen “Salı sallanır” ve “Salı günü başlanan işler uzar” deyişleri bu günün uğursuz kabul edildiğini göstermektedir. Ayrıca cuma günü iş yapmanın doğru olmadığı anlayışı çok yoğun olmamakla birlikte bazı bölgelerde mevcuttur.⁸³ Hâlbuki Kur’ân ve Sünnet’te cuma günü iş yapmayı yasaklayan bir husus bulunmamaktadır. Tam aksine mü’minlerden cuma namazından sonra yeryüzünde dağılıp rızıklarını temin etmeleri istenmektedir.⁸⁴ Cuma günü iş yapmanın iyi olmadığı anlayışı kadınlar arasında daha yaygındır. Bazıları da cumartesi yorgan dikmenin, pazar günü iş yapmanın, arefe günü dikiş dikmenin,⁸⁵ iki bayram arasında nikâh kıymanın (evlenmenin) uğursuzluk getireceğine inanmaktadır. Bazıları da ikindiden sonra uyumayı, akşam (gece) tırnak kesmeyi günah olarak telâkki etmektedir.⁸⁶ Elden makas veya sabun almanın ayrılık getireceğine de inanılır. Gece ev süpürülürse fakirlik getirir. Cuma akşamı ev süpürmek kıtlık getirir. Cuma akşamı ev süpürülürse meleklerin kanadı kırılır. Misafirin ardından ev süpürmek iyi değildir. Ev süpürülürken süpürge birine dokunursa süpürgeye tükürülür. Gece tırnak kesmek ömrü kısaltır. İslam dininin en önemli özelliklerinden birisinin temizlik olduğunu unutmamak gerekir. “*Temizlik imânın yarısıdır.*”, “Allah temizdir, temizini sever, etrafınızı temiz tutun...”⁸⁷ buyuran Hz. Peygamber,⁸⁸ söylediklerini bizzat kendisi uygulamış ve çevresindekilere örnek olmuştur. “*Elbiseni temizle.*”⁸⁹, “*Allah çok temizlenenleri sever.*”⁹⁰, “*Ey Ademoğulları, her mescide gidişinizde güzel ve temiz elbiselerinizi alıp, giyinin.*”⁹¹ gibi âyetlerden ilhâmını alan Hz. Peygamber temizliğin önemine dikkat çekmiştir.⁹² Dolayısıyla bu naslarda temizlik uygulamasının dini bir vacibe olduğunu anlıyoruz, bunun gündüzü-gecesi olmaz.

82 Hattâbî, *A'lâmü'l-Hadis*, I, 684. Ayrıca bkz., Şafîî, *İhtilâfu'l-Hadis*, s. 162-163.

83 Çakan, *Hurafeler ve Bâtil İnanışlar*, s. 57.

84 Cum'a, 62/10.

85 Erdil, *Yaşayan Hurafeler*, s. 84.

86 Çakan, *Hurafeler ve Bâtil İnanışlar*, s. 56, 63.

87 Tirmizî, *Edeb*, B. 41.

88 Müslim, *Tahâret*, I; Tirmizî, *Davât*, 86; Dârimî, *Vudû'*, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 260.

89 Müddessir, 74/4.

90 Tevbe, 9/108.

91 A'raf, 7/31.

92 Ebû Dâvûd, *Libâs*, B. 14.

Yaygın hurafelerden biri de türbe ve yatırları ziyaret edip, oralarda medfûn bulunanlardan yardım beklemektir. Türbeler ve ziyaret yerlerinde yapılanların bir kısmı peygamber uygulamalarıyla bağdaşmadığından İslâm'a aykırıdır. Bir nevi ölüye tapınma olan bu gibi ritüellerin İslâm diniyle hiçbir alâkası yoktur.⁹³ Bugün kabirlerde, türbelerde, yatırlarda ve kutsal sayılan yerlerde işlenen hurafeler İslâm dininin tevhid inancını zedeleyen uygulamalardır. Oysa Hz. Peygamber, Müslümanları şirk hastalığından korumak ve tevhid akidesini yerleştirmek gayesiyle İslâm'ın ilk dönemlerinde kabir ziyaretini bile bütünüyle yasaklamıştır. Daha sonra Müslümanların tevhidi ve şirki iyice öğrenmeleri ve muhtemel tehlikenin ortadan kalkmasıyla kabir ziyareti serbest bırakılmıştır. Resûlullah bu hususta *"Size kabir ziyaretini yasakladım, artık kabirleri ziyaret edin; çünkü onlar size ölümü ve âhireti hatırlatır"*⁹⁴ buyurmak suretiyle kabir ziyaretinin hangi amaçla yapılması gerektiğini de ortaya koymuştur. Kabir ziyaretleri kabirde yatan kişinin bir gün diri olduğunu, kendisine takdir edilen sürenin dolmasıyla ölümün onu sevdiklerinden ayırdığını, kendisinin de mutlaka bir gün öleceğini, âhirette dünyada yaptıklarının hesabını vereceğini... düşünmek, böylece masiyetleri terk edip taatlere yönelmek gayesiyle yapılmalıdır. Hz. Peygamber'in, *"Lezzetleri parça parça eden ölümü anınız!"*⁹⁵ hadisi, kişinin kendisine ölümü düşündürecek yerleri zaman zaman ziyaret etmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Nazar değmesi yahut göz değmesi hususuna Hz. Peygamber devrinde de inanılıyordu. Bu hususta Resûlullah, *"Göz değmesi haktır. Değiştirilmesi mümkün olmayan kaderi değiştirecek güçte bir şey olsaydı, bu göz değmesi olabilirdi. Yıkanmanız (abdest almanız) isterirse abdest alın"* buyurmuşlardır.⁹⁶ Böyle durumlarda Allah'ın elçisi, nazarı değen kimsenin ibâdet maksadıyla abdest almasını tavsiye etmiştir.⁹⁷ Ayrıca Felak, Nâs sûreleri nâzil olduktan sonra Resûlullah'ın insanların göz değmesinden ve cinlerin şerrinden korunmak amacıyla bu iki sûreyi okuduğu rivayet edilmektedir.⁹⁸

H- Hz. Peygamber'in Hurâfeyle Mücadelesi

Hz. Peygamber'in gönderiliş amacı, yeryüzünden şirki, inkârcılığı, putperestliği, bâtil inançları ve hurafeyi ortadan kaldırıp, gerçek olan tevhid dinini yeryüzüne ikame etmektir. Allah Resûlü, (s.a.v.), hayatı boyunca şirk, küfür, nifak, putperestlik ve hurafe ile mücadele etmiştir. O, daima inanç, azim, sebat, sabır, çalışma, sebeplere bağlanma ve danışarak hareket etme gibi

93 Bk., Ebû Dâvûd, Cenâiz, 73; Tirmizî, Cenâiz, 57; Nesâî, Kible, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 135.

94 Müslim, Cenâiz, 105, 108; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 75; Tirmizî, Cenâiz, 60; Nesâî, Cenâiz, 100, 101.

95 Tirmizî, Kiyâme, 26, Zühd, 4; Nesâî, Cenâiz, 3; İbn Mâce, Zühd, 31.

96 Müslim, Selâm, 42.

97 Ebû Dâvûd, Tıb, 15; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 1089.

98 Tirmizî, Tıb, 15; İbn Mâce, Tıb, 33.

esaslara riayet etmiş, faaliyetlerini somut adımlar atarak gerçekleştirmiştir. Bâtıl inanışların ve hurafelerin inanç boşluğuna, dini hayatın zayıflamasına, bunların dini bir görevmiş gibi telakki edilmesine, dolayısıyla dinin tahrifine, hayalciliğe, gerçeklerden, bilimsel davranışlardan ve akli kullanmaktan uzaklaşmaya, ekonomik ve duygusal açıdan insanların sömürülmesine, bazı insanların haksız kazanç sağlmasına, onların iyi niyetinin kötü niyetli kişiler tarafından istismar edilmesine, din istismarına, kişilerin geleceği ve gaybı öğrenme hususundaki zaaflarının kötüye kullanılmasına, ahlaki çöküntüye ve ruh sağlığının bozulmasına yol açtığı veya açabileceği gerçektir.⁹⁹ Dolayısıyla tüm bu olumsuzlukların kaldırılması için mücadele edilmediği takdirde bu tür olumsuzlukların topluma egemen olması kaçınılmaz olacaktır. Bu da insanlar için bir felakettir.

Bundan dolayı Hz. Peygamber'in (s.a.v.), dine aykırı olan şeylere karşı ister bid'at, ister hurafe, ister uydurma olsun tamamen cephe aldığı hadis-i şeriflerde beyan etmiştir: *"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabıdır, en hayırlı hidâyet Muhammed'in hidâyetidir. Dinde olmayan işlerin en fenâsı sonradan uydurulan şeylerdir; her bid'at dalâlettir."*¹⁰⁰ *"Dinde ihdas edilmiş bid'atlardan sakınınuz. Zira her bid'at dalâlettir."*¹⁰¹ Bu hadislerde geçen bid'at kavramı evrensel mâhiyet arz etmekte ve yasaklanması da kıyamete kadar geçerli olmaktadır.¹⁰² Dindeki değişiklik yapma ve din yapma yetkisi tek ilâhî gücün elinde ve O'nun koyduğu sınırlar çerçevesinde olduğu halde sözünü ettiğimiz hurâfelerle bu dinin dengeleri bozulursa İslâm öncesi ilâhî dinlerin başına gelen bazı şeyler belli yörelerde de olsa İslâm'ın da başına gelebilir. İşte bu tecrübelerin farkında olan Hz. Peygamber, engin firâseti ile ilerde doğabilecek tehlikenin altını ısrarla çizerek ümmetini aşırılığa kaçmama konusunda uyarmıştır. *"Aşırı gördüğü hareketleri tatlı dille törpülemiştir."*¹⁰³ Örneğin Hristiyanlar, teslis inancında haddi aşmışlar, peygamberlik konusunda aşırı gitmişler ve bir insan olan Hz. İsa'yı ilâhlik makamına çıkararak onu insanüstü bir varlık olarak görmüşlerdir. Bu da onların hurafelerindedir. İşte bu noktada Hz. Peygamber, aynı hatanın kendi ümmetinin de yapmaması için *"Hristiyanların Meryem oğlunu aşırı methettikleri gibi beni de aşırı methetmeyin. Ben ancak bir kulum. (Bana) Allah'ın kulu ve elçisi deyiniz."*¹⁰⁴ şeklinde uyarıda bulunmuştur. Hristiyanların aşırı gittikleri başka bir nokta da dinlerinde olmayan ruhbanlığı ihdâs etmeleridir. Aynı zamanda Hz. Peygamber, *"Allah, Yahudilere ve Hristiyanlara lanet etsin. Bunlar peygamberlerinin mezarlarını mabet yaptılar."*¹⁰⁵ buyurarak kabirleri mescid ittihaz

99 Sarıçam, "Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed", s. 196.

100 Müslim, Cuma, 867.

101 Ebû Dâvud, Sünne, 5; Tirmizi, İlim, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 126-127; Dârimî, Mukaddime, 16.

102 Bid'at kavramının değişik yönlerden ele alınışı hakkında geniş bilgi için bk. Ali, Çelik, *Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at*, İstanbul, 1997, s. 105-120.

103 Talat, Sakallı, *Hadislerle İslâm'da Hoşgörü ve Kolaylık*, İzmir 1996, s. 177.

104 Buhârî, Enbiyâ, 48.

105 Bkz., Buhârî, Cenâiz, 69; Müslim, Cenâiz, 31-32; Ebu Dâvud, Cenâiz, 63, 70.

edenleri şiddetle uyarmıştır. Allah Resûlü, kabir üzerine bina yapılmasını da yasaklamıştır.¹⁰⁶ O, kabir ziyaretlerinin tevhid inancına uygun bir şekilde yapılmasını öngörmüş ve şirke düşürücü davranışlardan kaçınılmasını istemiştir. Daha önce olduğu gibi günümüzde de kabir ve türbe ziyaretleriyle ilgili çok sayıda hurafenin var olduğunu söyleyebiliriz.

Hız. Peygamber, ay ve güneş tutulması hakkında, eski çağlardan beri kehânete dayalı bu tür yorumların yanlış olduğunu bildirmiştir. Hız. Peygamber zamanında, birisi Mekke döneminin son zamanlarında, ikisi de Medine döneminde olmak üzere üç defa güneş tutulması ve iki defa da ay tutulması meydana gelmiştir. Ay tutulması esnasında Yahudiler toplanıp ateş yakmışlar, tas çalmışlar, ayın büyülendiğini söylemişlerdir. Diğer birçok konuda olduğu gibi Hız. Peygamber, güneş ve ay tutulmaları konusunda da bu tür gerçek dışı inanç ve telakkileri yıkmıştır. Bu telakkilerin doğru olmadığını belirtmiş, bunlara sadece birer gök olayı olarak bakmıştır. Akıl erdirilemeyen olaylar karşısında mantık dışı yorumlar yerine Allah'a sığınmanın daha sağlıklı yol olduğunu göstermiştir. Nitekim oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutulmuş, halktan bu olayın İbrahim'in ölümünden dolayı gerçekleştiği şeklinde yorumlayanlar olmuştur. Fakat Hız. Peygamber *"Hiçbir insanın ölümüyle güneş ve ay tutulmaz. Bunlar Allah'ın kudretinin bir nişanesi olan ayetlerinden iki ayaftır. Bu olayları gördüğünüzde namaz kılın"* buyurarak böyle düşünen insanları uyarmıştır.¹⁰⁷ Güneş tutulması esnasında Mescid'e çıkarak dört rekât, bazı rivayetlerde ise iki rekât namaz kılmıştır. Tamamen insanın gücü ve iradesi dışında meydana gelen güneş ve ay tutulmaları esnasında Hız. Peygamber'in ibâdet etmesi, onun, kâinattaki düzeni yaratan Yüce Allah'ın gücünü takdir ve takdise yönelik bir davranışı olarak değerlendirilmelidir.¹⁰⁸

İslâm öncesinde Araplar, başta güneş ve ay olmak üzere birtakım gök cisimlerine ve melek, cin ve şeytan gibi ruhani varlıklara taparlardı. Bunun yanı sıra, bu cisimler hakkında çeşitli batıl inançlara da sahip idiler. Sözcüleri yıldızların yağmur yağdırdığına inanırlardı. Hız. Peygamber ise bunun cahiliye inancı olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹ Araplar güneşin melek olduğunu, şeytanların putları mekân edindiklerini kabul ederlerdi.¹¹⁰ Bir yıldızın kayması veya düşmesini, o beldede bir büyüğün doğmasına yahut ölmesine veyahut da bir felaketin geleceğine işaret sayarlardı.¹¹¹ Hız. Peygamber bu tür inançların bâtıl olduğunu bildirmiştir. Bu konudaki görüşünü açıkladığı bir olay şöyle gelişmiştir: Bir gece vakti Hız. Peygamber sahâbîlerle birlikte otururken bir yıldız kayar ve ortalığı aydınlatır. Bunun üzerine cahiliye döneminde böyle bir durumda ne dediklerini yanındakilere sorar. Onlar da *"Bu gece büyük*

106 Buhârî, Cenâiz, 216.

107 Buhârî, Kusuf, 13.

108 Sarıçam, "Hurafeler Karşısında Hız. Muhammed", s. 195-196.

109 Bk., Buhârî, İstiskâ, 28.

110 Âlûsî, Mahmûd Şûkrî el-Âlûsî, *Büluğ'u'l-Ereb fi Ma'rıfeti Ahvali'l-Arab*, Beyrut, ts. , II, 197, 215 vd.

111 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, ts. VII, 4569.

bir adam doğdu; büyük bir adam öldü' derdik” cevabını verirler. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Yıldız ne bir kimsenin ölümü için kayar, ne de dünyaya geldiği için*”¹¹² şeklinde buyurarak yanlış telakkileri bertaraf etmiştir.

Hz. Peygamber’in bu mücadelecî anlayışını sahâbe de aynen takip etmiştir. Hz. Ömer’in hurafelerle savaştığının en önemli örneği, altında Hz. Peygambere biat edilen ağacı kestirmesidir. Ağaçlara ve benzeri yerlere kutsallık atfetmek de tevhid akidesini zedeler. İbn Sa’d’ın rivayetine göre, Hz. Ömer (r.a.) Rıdvân Bey’at’ı ağacının yanına gelip namaz kılan Müslümanları görünce onları korkutmuş ve ağacın kesilmesini emretmiştir. Bunun üzerine ağaç kesilmiştir. Hz. Ömer zamanla kutsallaştırılacağı kaygısıyla bu ağacı kestirmiştir.¹¹³ Gölgesinde bu biatın yapıldığı ağaca da Allah’ın hoşnutluğuna layık bir olayın hatırasını taşıması dolayısıyla “Şeceretü’r Rıdvan” (hoşnutluk ağacı) denilmiştir. Yine Hz. Ömer’in bir haccında Haceru’l-esved’i yaklaşık öptükten sonra şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Çok iyi biliyorum ki, sen faydası ve zararı olmayan bir taş parçasısın. Eğer Resûlüllah’ın seni öptüğünü görmeseydim asla seni öpmezdim.*”¹¹⁴ Hz. Ömer’in “Rıdvan Bey’at’ı” ağacını kestirmesi ve Haceru’l-esved’in öpülmesiyle ilgili söyledikleri, insanlara bir takım mesajlar vermesi açısından fevkalade önemlidir. Haceru’l-esved’e karşı olan ihtiramı peygamberimizin uygulamasıyla sınırlı tutmaktadır. İnsanları bu noktada aşırılığa gitmeme noktasında dikkatlerini çekmektedir.

İ- Hurâfeyle Mücadelenin Önemi ve Gerekliliği

Hurafenin temel esprisi İslâm’ın temel ilkelerine aykırı olması ve dini değerleri yok etmesidir. Hurâfe, kişinin sadece inanç dünyasını yıkmakla kalmayıp onu şirke kadar götürülebilmektedir. Bu aynı zamanda bir aşırılık çeşididir. “*Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı da aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez.*”¹¹⁵ âyet-i kerimesi de bu durumu yasaklamaktadır. Hz. Peygamber de bu konuda bütün ümmetini uyarılmış ve ikaz etmiştir. “*Dinde aşırıktan sakınınız. Sizden öncekiler ancak dindeki aşırılıkları sebebiyle helâk oldular.*”¹¹⁶ “*Ey insanlar size orta yol gerekir. Siz bıkmadıkça Allah asla bıkmaz.*”¹¹⁷ “*(Sözlerinde ve davranışlarında ileri gidip) haddi aşanlar, helâk olmuşlardır.*”¹¹⁸ Her konuda olduğu gibi, dinde de aşırıktan korunmak gerekir. Çünkü dinde aşırı gitmek, insanı yoldan çıkmasına ve çeşitli hurafelere düşmesine sebep olur.

112 Müslim, Selâm, 124.

113 Bkz., İbn Sa’d, *Tabakatü’l-Kübra*, y.y., 1957, II, 100; Buhari, Megazi, 35; Bekir Topaloğlu, “Ağaç” *DİA*, İstanbul, 1988, I, 459.

114 Buhârî, Hac, 50, 57, 60; Müslim, Hac, 248; Ebû Dâvûd, Menâsik, 47; Tirmizî, Hac, 37; İbn Mâce, Menâsik, 27; Nesâî, Hac, 147.

115 Mâide, 5/87.

116 Nesâî, Menâsik, 217; İbn Mâce, Menâsik, 63; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 215; Suyûtî, Câmîu’s-Sağîr, I, 394.

117 İbn Mâce, Zühd, 28; Suyûtî, *Câmîu’s-Sağîr*, I, 410.

118 Müslim, İlim, 7.

Hurâfe, bid'at ve uydurmalarla mücadele edilmesi bir vecibedir. Hurafelerden korunmanın ilk şartı, hiç şüphesiz sağlam bir imân ve inanca sahip olup tevhit çizgisinin dışına çıkmamaktır. İmân esaslarına İnanmak, sağlam ve iyi işler yaparak, sâlih amellerde bulunmaktır. İnsan, imân ettikten sonra istikamet üzere hayatını devam ettirmesi gerekir. *"Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol!"* buyuran¹¹⁹ Hz. Peygamber, istikametten ayrılmamanın önemine dikkat çekmektedir. Hurafelere sapmak istikametten sapmak demektir. Hurafeden korunmanın bir yolu da inanan insanın samimi olmasıdır. *"Din nasihatıdır (samimiyettir, sadakattir), buyurdu. Bunun üzerine sahabeler: "Kime karşı samimiyettir?" deyince, Peygamber (sav) "Allah'a karşı, Kitabı'na karşı, Resulü'ne karşı, Müslümanların idarecilerine karşı ve bütün Müslümanlara karşı samimi olmaktır."*¹²⁰ hadisi de samimi olmanın ne kadar önemli ve samimiyetin ne kadar kapsamlı olduğuna işaret etmektedir.

Bir diğer önemszenmesi gereken husus da, tabiatın asla boşluk kabul etmeyeceğini bilmektir. O halde yapılması gereken dinde yenilenmenin önünü açmaktır. Geleneğin dinleştigi bir toplum, son derece bid'at ve hurafe üretmeye müsait bir hale gelmektedir. Bir nevi halk, yaptığı işlerin meşruiyetini dini argümanlarla test etmek istiyor. Eğer insana sağlıklı bir din eğitimi ve öğretimi verilmemiş se, o takdirde o kişi, imkânsızlıklar sonucu sanal din anlayışlarına sarılmayı ve uydurma ile süslenmiş hurafeleri çözüm olarak görmeye başlar. Yapılması gereken toplum hayatında epistemolojik düzeyde dini, etkin bir güç haline getirmektir.¹²¹

Dini değerleri ortadan kaldıran hurafelerle mücadele etmek, ertelenmemesi gereken dini bir sorumluluktur. *"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanun en zayıf derecesidir."*¹²² hadisi hepimize bu görevi yüklemektedir. Bu konuda yaygın ve örgün din eğitimi alanında yazılı ve görsel iletişim araçları da kullanılarak bir seferberlik başlatmak gerekiyor. Burada, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı'na ve İlahiyat Fakülteleri'ne büyük işler ve görevler düşmektedir. Bu kurumlar, medyayı da yanlarına almak suretiyle, müşterek işbirliği yaparak halkımıza doğru bir din anlayışının verilmesi konusunda projeler geliştirmekle kalmamalı, hurafeler konusunda te'lif ve kültürel faaliyetler gibi aydınlatıcı çalışmalar içerisine girmelidirler. Zira hurafelere sarılma sebebinin altında salt eğitim eksikliği değil; din öğretimi ve eğitimi eksikliği yatmaktadır. En çok medyumlara başvuran ve hurafelerden medet umanlar arasında küçümsenmeyecek düzeyde iyi eğitilmiş üniversite mezunları yer almaktadır. Bu, din öğretiminin ciddi anlamda verilmediğini gösteriyor. Bu nokta üzerinde düşünülmesi ve acilen tedbir alınması gerekmektedir. Çünkü

119 Müslim, İmân, 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd, 61; İbn Mâce, Fiten, 12.

120 Müslim, İmân, 95. Ebu Davud, Edeb, 59; Tirmizî, Bîrr, 17.

121 Altıntaş, "İslâm Anlayışında Bid'at ve Hurafenin Çerçevesi", s. 122.

122 Müslim, İmân, 78. Ayrıca bkz., Ebû Dâvûd, Salât, 232; Tirmizî, Fiten, 11; Nesâî, İmân, 17.

beden için gıda ve beslenme ne ise, manevi dünyamız için de din odur. Önemli olan sahih kaynaklardan ve uzman kişilerden din öğretimini almaktır.¹²³ Bu, kişinin ruh ve beden sağlığını temin eden en önemli faktördür.

Daha önce sözünü ettiğimiz kadınlarla ilgili yapılan alan araştırmasında kadınların yarısından fazlasının (%62,5), din görevlileri veya hocaların sözlerine inanıp, hurafeleri bırakacakları görülmektedir. Cevap vermeyen kadınların ise sadece fikirlerini açıklamaktan çekindikleri gözlenmiştir. Kadınlar mahallelerindeki din görevlilerine, dini bilgisine güvendikleri, hoca kabul ettikleri kişilerin fikirlerine her zaman önem vermektedirler. Hurafeler konusunda aldıkları her uyarı onlar için önemli sayılmaktadır.¹²⁴ Dolayısıyla en fazla hurafeyi önemseyen kadın kitle olduğuna göre, onlara yönelik daha ciddi faaliyetler yapılmalıdır.

Bâtıl inançların yayılmasında basının etkisi de önemli bir faktördür. Otorite sahipleri, otoritelerinin devam edebilmesi için halkın bilinçsiz ve câhil kalmasını desteklerler. Bilinçsiz toplum süregelen otoriteyi irdelemez ve ona başkaldırmaz.¹²⁵ Görsel ve yazılı basın, İnternet, aynı zamanda bâtıl inanışlar olarak nitelendirilen inançların oluşmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Televizyonlarda yayımlanan bazı diziler ve bazı filmlerde büyü ile ilgili hurafeler, nazar boncuğuyla alakalı bâtıl telâkkiler, kurşun dökme ile ilgili hurafeler vb.leri, programlara çağrılan astrologların ve medyumların görüşleri, gaybla ilgili hurafeler bilerek veya bilmeyerek halka olumsuz bir şekilde yansıtılmaktadır. Ramazan aylarında türbe ve yadırlara gidip bir takım hurafelerin halka yansıtılması ve özendirilmesi de hurafelerin hızla yayılmasına neden olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bu tür olumsuz etkileri mutlaka bertaraf edilmelidir. Televizyon, radyo ve yazılı basın aynı zamanda, hurafeleri önlemeye yönelik de kullanılmalıdır. Ayrıca daha kalıcı bir etkisi olması için var olan hurafelerin önlenmesi yönelik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında konu ayrıntılı olarak yer almalıdır.

Bâtıl inanış ve hurafeleri yayanların zararları sadece kendi şahısları veya muhatapları ile de sınırlı değildir. Bunlar, din dışı uygulamalarını din kılıfı altında sergiledikleri için insanların saf inançlarını bozmakta ve böylece hem yüce dinimize, hem de halkımıza pek büyük zararlar vermektedirler. Öyle ise İslâm'ın ulviyetini ve kutsiyetini gölgeleyen, onun dinamizmini ve hamleci ruhunu olumsuz yönde etkileyen bu asılsız inanç ve uygulamalara karşı mücadele etmek, yüce dinimizi bu saçma inançlardan arındırmaya çalışmak her olgun müminin vazifesi olmalıdır. Bunun için yılmadan, usanmadan mücadeleye etmek gerekir.¹²⁶

123 Altıntaş, "İslâm Anlayışında Bid'at ve Hurafenin Çerçevesi", s. 122-123.

124 Yılmaz, "Kadınlar Arasındaki Hurafeler", s. 30.

125 Abdülcelil, Candan, *Bid'at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, s. 99.

126 <http://zarariyarari.blogcu.com/batil-inanclarin-zararlari/7921361> (25.7.2015).

Sonuç

Hurâfe; Bazı insanlar tarafından ortaya atılan, kendisinden uğursuzluk, zarar veya yarar geleceğine inanılan hususlardır. İçinde bulunduğumuz cemiyet hayatında, itikâdi ve ameli sahada halkımızın alışageldiği, dinimizin icabı zannettiği birçok uydurma, bid'at ve hurafeler mevcuttur. Maalesef okumuş ve cahil pek çok insan, hatta kendini dindar olarak kabul edenler de bu hurafelere inanmaktadır. Akla, ilme ve düşünceye son derece önem veren bir dinin mensupları nasıl oluyor da boş ve bâtil inançlara yeşil ışık yakabiliyor. Dinimiz, câhiliye döneminden gelen anlayışlara karşı üç aşamada bir tavır takınmıştır. Şirk ve putperslik gibi açıkça aykırı olan hususları ilgâ ederek ortadan kaldırmış, aykırı olmayan hususlara hiç dokunmayıp yaşamasına müsaade ederek ibkâ etmiştir. Kısmen aykırı olan şeyleri de islâh ederek yani düzelterek devamına müsaade etmiştir.

Mu'tedil çizgiyi aşma şeklinde yorumlanan aşırılık, hayatın her safhasında inançta, ahlâkta, ibâdetle, sosyal hayatta, çevre ile olan ilişkilerde ortaya çıkabilir. Aşırılık, insanı ve toplumu felâkete götüren bir faktördür. Halbuki İslâm'ın gönderiliş amacı ise, insanı ve toplumu her türlü aşırılıktan kurtarıp mu'tedil bir yaşam öngörerek felaha ve huzura kavuşturmaktır. İşte hurâfe olgusu da bir aşırılığın sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur. Ve günümüzde sayıları oldukça çok olmasına rağmen, hala artmakta ve insanlar arasında daha da yaygınlaşmaktadır. Hurâfeler, insanların dini hayatlarını olumsuz yönde etkilemekte ve şirke kadar götürebilmektedir. İnsanların zaafalarını istismar eden ve onları sömüren çıkarıcılar da hızla türemekte, insanları kandırarak aldatmaktadır. Cinci, üfürükçü, büyücü ve medyum vb. kişilere paralarını kaptıran ve daha sonra pişman olan insanların sayısı oldukça çoktur.

Hız. Peygamber, hayatı boyunca bâtil inanç ve hurafelerle mücadele etmiştir. Bu bağlamda da ümmetine bu noktada örnek ve model olmuştur. Bu alanda onun nasıl mücadele ettiğini hadislerden tesbit etmekteyiz. O, İslâm'ın asliyetini muhafaza edebilmesi için gereken bütün tedbirleri almış ve bizlere bunları sunmuştur. O, Müslümanların kıyâmete kadar yolunu şaşırılmaları için Kur'ân'a ve hadise sınıksız sarılmalarını öğütlemiştir. Aksi takdirde başta tefrikaya düşmek olmak üzere pek çok olumsuzluğun yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Bugün bizim için en büyük kriter de bize sunulan bu evrensel mesajlardır. Bu bilinç ve anlayışı topluma hakim kılabilirsek pek çok konuyu halletmiş oluruz. Hız. Peygamber'in hurafeler karşısındaki tutumunun da günümüzde değerini ve önemini koruduğunu söyleyebiliriz. Geçmişte İslâm bilginleri, hurafeyle nasıl mücadele etmişlerse, günümüzde de aynı mücadelenin yürütülmesi dini bir vebidir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul, 1982.
- Altuntaş, Ramazan, "İslâm Anlayışında Bid'at ve Hurafenin Çerçevesi", *Dini Araştırmalar*, C. 6, Sa. 16, Mayıs-Ağustos 2003, s. 119-120.
- Âlûsî, Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Büluġu'l-Ereb fi Ma'rîfeti Ahvali'l-Arab*, C. II, Beyrut, ts., s. 197, 215 vd.
- Arslan, Mustafa, "Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" *Değerler Eğitimi Dergisi*, C., 2, Sa., 6, İstanbul, 2004, s. 26.
- "Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı: Faktör Analitik Bir Çalışma", *Dinbilimleri AAD*, C. 2, Sa. 4, 2002, s. 175.
- Aşar, İshak, *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğrencilerin batıl inançları üzerindeki etkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2012, s. 17.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, İst., 1982.
- Candan, Abdülcilil, *Bid'at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, s. 99.
- Çobanoğlu, Abdullah, "Halk arasında yaşayan hurafeler üzerine bir alan araştırma (Bursa/Osmangazi örneği)" Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya, 2006.
- Çakan, İsmail Lütfi, *Hurafeler ve Bâtıl İnanışlar*, İstanbul, 1981.
- Çelebi, İlyas, "Hurafe", İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, II, ts., s. 302.
- Çelik, Ali, *İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*, İstanbul, 1995.
- Kavram ve Mahiyet Olarak Sünnet ve Bid'at*, İstanbul, 1997.
- Dârimî, Abdullah b. Abdirrahman, *Sünenü'd-Dârimî*, thk., es-Seyyid Abdullah Hâşim, Pakistan, 1984.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebi Dâvûd*, İstanbul., 1981.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-Elbani, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzûa*, I, Riyad, 1412/1992.
- Elmalılı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, İstanbul, ts.
- Erdil, Kemalettin, *Yaşayan Hurafeler*, Ankara, 1991.
- Güngör, İzgi, "Popüler Kültür Ürünü Olarak Fal", *GÜFİD.*, Sa. 21, 2005, s. 184.
- Günaltay, M. Şemseddin, *Hurâfattan Hakûkate*, Sad., Ahmet Gökbel (Hurafeler ve İslâm Gerçeği), İstanbul, 1997.
- Halil b. Ahmed el-Ferahidi, *Kitâbu'l-Ayn*, "harefe", Beyrut, 2001.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, *A'lâmü'l-Hadis*, C. II, 1380, Mekke, 1988.
- Hazar, Pelin, "13 Sayısı Korkusu: Triskaidekafobi", *Bütün Dünya*, Mayıs 2005, s. 89.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr, *el-Menârü'l Münîf fi's-Sahih ve'd-Daif*, sh., 62, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Kahire, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh el-Kazvîni, *Sünen*, thk., M.F.Abdülbaki, y.y., ts.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem el-Mısrî, *Lisânu'l-Arab*, IX, "harefe", Beyrut, 1994.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Kâtib, el-Hâşimî, el-Basrî, el-Baġdâdî, *Tabakatü'l-Kübra*, II, y.y., 1957.
- İbnü'l-Esir, Ebû's-Saadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed *en-Nihâye fi Garibi'l-Hadis*, "harefe" md.
- İnan, Abdülkadir, *Hurâfeler ve Menşeleri*, Ankara, 1962.
- İnan, Abdulkadir, "Türbelere Paçavra ve Mum Yakma Hurâfelerinin Menşei", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara, 1961, s. 180-182.
- Karagöz, İsmail, "Bâtıl inanışlar, Bid'at ve Hurafeler Dinî Hayatı Olumsuz Etkiler" *Diyanet Aylık Dergi*, Sa. 186, 2006, s. 44.

- Kirman, Mehmet Ali, “*Bâtıl İnanç*”, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 2004.
- Koçoğlu, Kıyasettin, *21. Yüzyıl Türkiye’sinde Hurafeler*, Ankara, 2008.
- Korkmaz, Fatma, “*Atlede din eğitimi çerçevesinde kadınlar arasındaki hurafeler*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2002.
- Köse, Ali ve Ayten, Ali, “*Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz*”, *Din-bilimleri AAD*, C. 9, Sa.3, 2009, s. 62.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, thk., M.F.Abdülbaki, y.y., ts.
- Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygambert*, II, 1090, Çev., Salih Tuğ, İstanbul, 1993.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b.Haccac, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk., M.F. Abdülbaki, Lübnan, 1956.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, İstanbul., 1981.
- Sakallı, Talat, *Hadislerle İslâm’da Hoşgörü ve Kolaylık*, İzmir 1996.
- Sarıçam, İbrahim, “Hurafeler Karşısında Hz. Muhammed”, *Diyanet İlmî Dergi*, Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara, 2000, S. 191-192.
- Seyyar, Ali, “*Bâtıl İnanç*”, İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü, İstanbul, 2007.
- Şişman, Bekir, “*Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma*”, *Türk Kültürü Dergisi*, Sa. 448, 2000, s. 478.
- Ögenler, Oya, Yapıcı Gülçin, “Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Batıl İnanışlar ve Hastalıklara Karşı Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, C. 34, Sa. 1, 2012, s. 3.
- Örnek, Veyis, *Etnoloji Sözlüğü*, (Batıl inanç maddesi), Ankara, 1971.
- Öz, Nedim, “*İlgün’ın Tekke köyündeki manevi halk inançlarına sosyolojik bir yaklaşım*”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995.
- Tanyu, Hikmet, “Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma” *AÜİFD*, C. XXI, Ankara, 1976, s.125-126.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk., A.M. Şâkir - M.F. Abdülbaki - İ.A. Avad, Kahire, 1938.
- Topaloğlu, Bekir, “Ağaç” *DİA*, I, İstanbul, 1988, s. 459.
- Turgay, Nurettin, “Kur’ân Çerçevesinde Hurâfeler ve Korunma Yolları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VIII, Sa. 1, 2006, s. 22.
- Varlı, Mustafa, *Bidat, Hurafe ve Bâtıl İnançlar*, İstanbul, y.y., 2008.
- Yel, Ali Murat, “Hurafe”, *DİA*, XVIII, İstanbul, 1998, s. 381.
- Yıldız, İlhan, “Yoksulluk ve Bilgisizliğin Öteki Yüzü: Yerleşik Halk İnançları”, *Diyanet İlmî Dergi*, C., 42, Sa. 4, Ankara, 2006, s. 49.
- Yılmaz, Fatma, “Kadınlar Arasındaki Hurafeler ve İslâm’ın Hurafelere Bakışı”, *Diyanet İlmî Dergi*, C. XLII, Sa.1, 2006, s. 22.
- Yusuf el-Kardâvi, *Sünneti Anlamada Yöntem*, çev., Bünyamin Erul, Kayseri, 1998.